

Jaume
Bosch

**LA NOSTRA
POLICIA**

ÍNDEX

Pròleg , Rafael Ribó	13
Introducció	21
1. Del franquisme a la democràcia	29
La policia del franquisme: repressió, centralisme, militarisme.....	29
La Constitució de 1978: la voluntat de trencar amb el passat	35
L'Estatut de 1979: entre l'autogovern i el control.....	37
2. Les primeres passes de la Generalitat	41
Decisions inicials. Els Mossos d'Esquadra: una història de «valoracions contraposades»	41
El coronel Escofet	48
L'equip transversal de Miquel Sellarès	51
Jaume Curbet.....	61
Les bases del nou model	65
Les primeres lleis	70
3. La lenta marxa cap a un model de substitució	77
La Llei orgànica de forces i cossos de seguretat i l'«Ara no toca» del president Pujol	77
Els Jocs Olímpics de 1992 com a oportunitat.....	80
La negociació de 1994. L'inici del desplegament territorial ...	84
El pacte del Majestic. El traspàs de trànsit	87

4. Les esquerres a Interior	93
Maragall i Tura. L'arribada dels Mossos a Barcelona.....	93
La seguretat a l'Estatut de 2006: un canvi substancial.....	99
Joan Saura: voluntat de reforma i conflictes.	
El final del desplegament	103
5. Del bienni negre de Felip Puig a la voluntat de normalització	115
De la plaça de Catalunya a Ester Quintana	115
El retorn a una certa normalitat: Espadaler i Jané.	
Josep Lluís Trapero, màxim comandament dels Mossos	124
6. Els atemptats de l'agost de 2017: el gran repte	135
Els atemptats de Barcelona i Cambrils	135
Del reconeixement de la ciutadania a la reacció del centralisme.....	147
7. 1 d'octubre de 2017:dues maneres d'entendre la seguretat	157
Els fets del 20 de setembre i de l'1 d'octubre de 2017	157
Tres debats oberts: policia judicial, ordre públic i centralisme.....	163
Conseqüències judicials i aplicació de l'article 155 de la Constitució	173
8. Cap on anem ara?	181
Després del 155	181
Què en queda, del model Curbet?	185
La Llei del sistema de policia de Catalunya. El paper de les policies locals. L'Institut de Seguretat Pública de Catalunya	198

9. Quina seguretat volem?	213
Un concepte integral de la seguretat	213
Seguretat pública i seguretat privada.....	219
Seguretat i llibertat. La defensa dels drets civils. L'esquerra i la seguretat	226
Epíleg	245
Referències bibliogràfiques	247

PRÒLEG

És per a mi un honor que l'amic Jaume Bosch em demani prologar el seu llibre sobre un tema del qual tothom, a casa nostra, el considera un expert: la policia. En Jaume és company i amic de fa molts anys tant per la coincidència de militància política i direcció de partit, al PSUC i a Iniciativa per Catalunya, com per la seva col·laboració professional amb el Síndic de Greuges de Catalunya en informes tan punyents com el que tracta els atemptats terroristes del 17 d'agost de 2017 i els que analitzen la situació a Catalunya al voltant del dia 1 d'octubre del mateix any o el futur dels drets i les llibertats, individuals i col·lectives, fins i tot en l'horitzó d'una hipotètica amnistia.

I se'm fa difícil recordar totes les coincidències amb en Jaume sobre una qüestió tan seriosa com és la policia i la seguretat pública sense repassar també els moments viscuts amb altres experts sobre aquest tema, els quals cita de manera sovintejada en el llibre, com foren Jaume Curbet i les seves excel·lents aportacions, o Miquel Sellarès i la seva obsessió pels serveis d'ordre ja des de les èpoques de clandestinitat, durant les primeres i forçosament minoritàries manifestacions de l'Assemblea de Catalunya.

Precisament, en el llibre hi trobareu com sorgeix una línia de fons de defensa de les llibertats i dels drets humans que sobre el relat pot semblar antiga però que domina qualsevulla reflexió d'actualitat i futur. Es tracta de

la línia que relaciona el dilema entre llibertat i seguretat. Com a síndic i ensems president de la regió europea de l'Institut Internacional de l'Ombudsman, he tingut l'oportunitat d'impulsar dues trobades internacionals, el 2016 i el 2017, sobre aquest dilema. La primera va tractar les amenaces del terrorisme i les respostes possiblement errònies que retallen llibertats, i la segona, totes les llibertats i drets que caldria aprofundir davant de les amenaces que avui erosionen els sistemes de protecció dels drets humans (ambdues trobades, amb els màxims representants europeus de la defensa dels drets, són consultables a la web del Síndic de Greuges de Catalunya).

Parlàrem, com fa en Jaume amb el nostre país, dels errors comesos quan per exemple a la República Francesa un conjunt de mesures de retallades de les llibertats constitucionals i l'establiment de règims d'emergència no serviren per contrarestar i evitar greus atemptats com els que es produïren. Es plantejà, ja amb anàlisis que arrencaven el 2010, que fins i tot a les societats escandinaves es podien desenvolupar opcions xenòfobes i expressions partidàries d'extrema dreta en contra de les llibertats plenes. Però molt especialment subratllàrem, com fa l'autor, que si es vol abordar la seguretat cal saber-la inserir en les polítiques educatives amb igualtat d'oportunitats i en les polítiques socials d'equitat en les nostres societats. Aquesta és, per més esquemàtic que ens sembli el sol fet de mencionar-ho, la qüestió cabdal. Totes les altres aproximacions basades en la duresa per la pretesa eficàcia de les mesures policials es van demostrant com passes endarrere.

Per corroborar aquestes conclusions és ben senzill donar una ullada als resultats obtinguts en diverses societats, com ara les extremes mesures aplicades als EUA, que

fins i tot han comportat la privatització del sistema penitenciari amb una dimensió repressiva ben lluny de qualsevol enfocament de reinserció i de deure social col·lectiu. Una dada tan propera i concloent, malgrat que no sembla motivar gaire els nostres governants, és que vivim en una de les societats amb un índex de delinqüència més baix però amb un índex d'internaments al sistema penitenciari dels més alts, amb el cost pressupostari que això comporta. Aquest fet hauria de generar un gran debat social connectat amb les reflexions anteriors, com fa de manera valenta aquest llibre.

A poc a poc, la Generalitat de Catalunya ha anat adquirint competències i funcions en matèria de seguretat, les ha consolidat i de vegades ha comès errors o ha perdut oportunitats com les que esmenta Bosch. Fou un encert la transferència del trànsit, i abans la de la gestió del sistema penitenciari, ambdues atribuïbles a la tasca de govern del president Pujol. En canvi, altres vegades no s'ha sabut aprofundir en temes cabdals, com ara el de les policies privades, que es van situant, en moltes dimensions, al bell mig del debat sobre seguretat, i el de la consolidació d'un model de garantia de llibertats.

L'evolució del model policial a Catalunya està molt ben estudiada i presentada en aquest treball. L'autor, sense estalviar crítiques envers els governants catalans, ens recorda les diverses etapes en les quals s'ha anat intentant superar les traves i dificultats que han anat posant els diversos governs i col·laboradors des de les màximes instàncies de l'Estat espanyol. De manera esquemàtica, crec que es pot dir que l'explosió actual de mesures judicials contra els Mossos d'Esquadra i el que signifiquen són una de les expressions més clares de la crisi del model territorial

que es va establir amb la Constitució de 1978, i que a poc a poc s'ha anat avortant en els temes més avançats que contenia aquell text per construir una solució positiva i respectuosa amb la pluralitat, l'asimetria i la corresponsabilització des de les capacitats de cadascú sense imposicions ni continuïsmes de temptacions autoritàries del passat. Hi ha exemples ben recents que ho mostren de manera esclatant, com ara el fet que els màxims responsables dels Mossos d'Esquadra hagin estat acusats d'organització criminal o l'intent de la Fiscalia de Catalunya de canviar el model constitucional de comandament de la seguretat.

És una història d'un centralisme constant que es resisteix fins i tot a aplicar les previsions constitucionals o estatutàries, tan necessàries per al bon govern i per garantir la seguretat de la població. La seguretat d'una societat democràtica es basa, entre altres principis, en el monopoli de la força per part dels poders públics, encarregat als responsables d'Interior. S'ha de pensar que vivim encara sota els efectes d'un ministre que va fer servir els mecanismes derivats d'aquell monopoli per conspirar contra els seus adversaris partidistes, i encara avui no hi ha hagut cap assumptió de responsabilitats de cap mena.

El darrer moment més esclatant, tal com diu l'autor, i tal com hem analitzat en l'informe del Síndic sobre els atemptats del 17 d'agost de 2017, es produeix amb la reacció de determinats dirigents i institucions de l'Estat, que expressen totes les incomprensions i pretensions fallides acumulades, davant de la bona gestió, malgrat els falles analitzades, dels Mossos d'Esquadra i el bon comandament del major Trapero. I després, com també diu l'autor, hem analitzat en informes del Síndic la resposta desmesurada per ocultar la inacció dels responsables de l'Estat.

Encara avui hi ha aspectes cabdals per esclarir i resoldre, com ara l'accés planer dels Mossos d'Esquadra a les informacions a escala estatal o internacional en la coordinació de polítiques antiterroristes.

Com a síndic estic molt satisfet de comprovar que en les anàlisis de l'autor hi apareix un conjunt de mesures que nosaltres també havíem anat recomanant, i encara ho fem, per millorar el model de seguretat. No sempre coincidiria amb Bosch i provaré de fer un repàs sintètic a partir de les elaboracions i recomanacions que hem recollit i desenvolupat al Síndic de Greuges de Catalunya. Des de fa molts anys hem proposat l'ús de videocàmeres arreu dels espais de privació de llibertat. Encara les reclamem en els vehicles de trasllat de detinguts, en els espais «cecs» dels edificis, com ara escales o giragoneses de passadissos, o en les dependències d'escorcoll, tant en dependències policials com penitenciàries. També fa anys plantejarem la necessitat de disposar d'unitats de mediació i d'inserció social de la policia, i l'autor dona prou elements en els quals coincidim. Al seu dia reclamarem el codi ètic, o un reconeixement clar de la normativa europea per al dret a la defensa, i l'aplicació del Protocol d'Istanbul, especialment pel que fa als reconeixements mèdics de detinguts quan es pugui haver produït algun maltractament. Amb algunes d'aquestes qüestions encara arrosseguem en la policia catalana un retard en el canvi de concepcions i en l'avenç de mesures que permetin complir a bastament amb la garantia dels drets.

La institució del Síndic, i en primer lloc el seu titular, jo mateix, ha estat crítica, quan ens ha semblat que calia, amb les falles de la policia catalana. Algunes les acabo de mencionar i estan en procés de correcció. Però hi ha ha-

gut actuacions evidents de desproporció en l'ús de la força amb l'allunyament corresponent d'un autèntic sentit de seguretat. Ho vàrem dir en el desallotjament del rectorat de la UB pels anomenats *afers de Bolonya*. Molt més evidents varen ser les falles en el desallotjament de la plaça de Catalunya de Barcelona durant la concentració dels «indignats», on l'actuació dels Mossos d'Esquadra fa ser nefasta, o quan es va produir l'encerclament del Parlament i l'absurda operació amb helicòpters per traslladar representants governamentals i parlamentaris dins de la cambra.

De vegades hem comprovat que hi havia massa dificultats amagades darrere les anomenades *investigacions d'afers interns* per esbrinar i esclarir responsabilitats en afers concrets en què es podien haver produït conductes irregulars.

He de manifestar que cada vegada trobem més comprensió i coincidència amb els responsables policials, començant per les facilitats que ens posen en la pràctica setmanal del Mecanisme Català de Prevenció de la Tortura, que va visitant tots els espais de privació de llibertat del país. Amb aquesta experiència d'anys, tant en l'actuació reactiva de la institució com a Síndic com en la preventiva com a Mecanisme, amb la inestimable col·laboració d'experts, de col·legis professionals bàsicament del món del dret i de la salut, d'entitats que formen el Consell Assessor o l'Equip d'Investigació i dels meus adjunts i assessors, puc afirmar que la reivindicació principal, i en això coincideixo també amb l'autor, és la necessitat d'assolir, legislar i consolidar un model integral de policia de Catalunya.

Ens hem de creure que els Mossos d'Esquadra, amb la col·laboració de les policies locals, són l'autèntica policia

integral de Catalunya i que han de treballar d'igual a igual amb els altres cossos de l'Estat i els internacionals. Al seu entorn caldria construir a fons un model en què també s'incardinessin els agents rurals o els bombers, amb els màxims instruments i dotacions per a les seves actuacions i amb el nivell de formació més elevat possible.

De vegades trobem autoritats locals imbuïdes d'un cert taifisme que intenten reproduir al seu nivell unes previsions que no es corresponen amb les necessitats ni amb les sinergies que cal generar per dur a terme un bon treball col·lectiu, i es creen compartiments estancs estèrils. El Mecanisme Català de Prevenció de la Tortura recomana, per exemple, que se simplifiqui el procés de les possibles detencions o que no es facin servir dos moments de custòdia (fins i tot recomana que es tanquin espais locals de custòdia), buscant la màxima garantia de drets per a tothom, començant pels detinguts, i la màxima celeritat i eficàcia abans del possible lliurament judicial.

Una de les expressions de la manca de sentit de plena coordinació es produí amb el polèmic afer de les pistoles elèctriques. Vàrem descobrir al seu moment que hi havia policies locals que disposaven de pistoles Taser i que els mateixos responsables de la Generalitat desconeixien l'abast del fenomen. Independentment de les serioses reserves que el Síndic de Greuges té sobre l'ús d'aquestes armes, aquell fet és una bona mostra de la descoordinació i de la manca de convenciment sobre el paper dels Mossos d'Esquadra com a policia integral.

Els Mossos d'Esquadra, a part de la necessitat immediata d'accedir a tots els àmbits de coordinació estatals i internacionals, podrien anar adquirint funcions a Catalunya que avui duen a terme altres cossos policials, com

ara les de protecció de la natura i el medi (el Servei de Protecció de la Natura [SEPRONA] actual s'hauria de traspassar, com sembla que ja està previst) o el control de les armes a Catalunya.

He de dir amb tristesa, i al mateix temps com un estímul, que sembla com si els primers que no s'acabessin de creure que ens cal un model de policia integral al voltant del paper dels Mossos d'Esquadra siguin els responsables del Govern. Hem sentit anunciar molts esborranys de llei per part de diversos consellers i encara ara, quan escric això, o quan es publiqui aquest llibre, que també ho reivindica, no s'ha presentat cap text. Tant de bo l'obra de Jaume Bosch sigui el decantador que ens dugui a aquesta realitat. Si volen, el governant i el legislador tenen en aquest llibre també reflexions fermes per encertar en la bondat de la llei que reclamem i en el comandament de la noble tasca de la defensa del bé comú.

Rafael RIBÓ
Agost de 2018

INTRODUCCIÓ

Seguretat, inseguretat. Vivim en una societat del risc i ens costa acceptar que la seguretat total no existeix. Des dels atemptats de les torres bessones de Nova York, l'11 de setembre de 2001, les societats occidentals imaginem, amb preocupació i amb por, la possibilitat d'un atemptat terrorista, sense que això impliqui interessar-se gaire per les causes que han provocat la situació internacional conflictiva que ens toca suportar. Mentalment tenim més a prop Madrid, París, Londres o Nova York que Síria, Líbia o Palestina, i és allà on caldria buscar solucions. Catalunya va rebre l'any 2017 l'impacte terrible dels atemptats de Barcelona i Cambrils. A l'Estat espanyol el terrorisme no era una realitat desconeguda; a casa nostra, tampoc: entre molts d'altres, cal recordar l'atac d'Hipercor, a Barcelona, o el de la caserna de la Guàrdia Civil, a Vic. Les arrels d'aquell terrorisme no eren llunyanes; es trobaven al conflicte del País Basc. Ara, però, la sensació de poder ser víctima d'un atac terrorista s'ha incrementat entre la població davant d'un fenomen nou que és estrany i desconegut tant per a la ciutadania com per a la policia. A tot Europa, ideologies conservadores han aprofitat aquesta situació per vendre a la societat que ha de renunciar a algunes de les seves llibertats, dels seus drets, si vol tenir garantida la seguretat, i automàticament s'hi han afegit la desconfiança i el menyspreu cap als que són percebuts com a

diferents, encara que de vegades vinguin de països relativament propers: els refugiats, la immigració. Gent que fuig dels conflictes bèl·lics o de la pobresa són presentats per governants de països poderosos com a culpables de possibles violències, als Estats Units i a la Unió Europea es volen construir murs a les fronteres i alguns estats europeus tanquen ports a la Mediterrània. Si agitar la bandera de la seguretat funciona per moure sentiments o vots i formar governs, des dels sectors que no volem caure en aquesta trampa podem fer dues coses: ignorar el problema o abordar-lo amb una mirada diferent.

Ens movem dins d'aquest context, i un dels instruments per garantir la seguretat, no l'únic però sí el que hi té un paper decisiu, és la policia. Catalunya disposa avui d'un model de seguretat que és fruit de les circumstàncies polítiques que ha viscut el país. El sistema de policia de Catalunya va néixer oposat al model policial del franquisme, centralista i repressor, i es va construir a partir de les possibilitats, limitades però reals, que obria la Constitució de 1978. Des dels anys vuitanta fins ara el sistema ha nascut, ha crescut, s'ha aturat, s'ha tornat a engegar i s'ha consolidat, i avui Catalunya disposa d'un cos de policia propi que substitueix els cossos de seguretat de l'Estat, el Cos Nacional de Policia i la Guàrdia Civil, i que controla el territori al costat de les policies locals. Ha estat un procés llarg i complicat, gairebé inèdit en països que no són independents: s'ha creat una policia nova que ha anat substituint la de l'Estat, tot i que aquesta ha conservat determinades funcions prou significatives.

Aquest llibre pretén divulgar com s'ha anat formant el model de seguretat de Catalunya des dels anys vuitanta fins al present, i també vol aportar alguns elements

d'anàlisi que ajudin a entendre on som i com hi hem arribat. El fet d'haver estat regidor de Seguretat elegit en les eleccions municipals de 1979 i, sobretot, el fet d'haver format part, als inicis dels vuitanta i al costat de Jaume Curbet, de l'equip que, impulsat per Miquel Sellarès, va contribuir a dibuixar des de la Generalitat les bases del model català de policia, em permeten intentar explicar algunes coses; com m'ho facilita també el fet d'haver continuat immers en aquest món, com a diputat al Parlament de Catalunya, a la Comissió d'Interior i negociant l'Estatut de 2006, i, després, des de la meva feina a l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya. Si no ho he viscut tot des de dins, com a mínim ho he viscut des de ben a prop; és a dir, des de la complicitat però també des d'una certa distància.

L'agost de 2017 el Cos de Mossos d'Esquadra va haver de fer front al repte més complicat de la seva història: els atemptats a Barcelona i Cambrils. El fet d'aparèixer davant l'opinió pública mundial com la policia bàsica, la de debò a Catalunya, va provocar una reacció d'agraïment de molts ciutadans i ciutadanes, però també va fer emergir les visions centralistes que mai no han paït que Catalunya o el País Basc disposin de cossos policials propis, arrelats a les seves societats, per molt que aquest fet sigui plenament coherent amb el marc constitucional, i els esdeveniments de l'octubre del mateix any varen provocar que aquelles opinions es manifestessin amb contundència. No es pot entendre la reacció de determinats sectors de l'Estat i de bona part dels mitjans de comunicació espanyols contra el Cos de Mossos d'Esquadra, i contra el major Trapero, arran de l'1 d'octubre, sense analitzar el que havia passat l'agost anterior: els fets estan estretament lligats.

Advertiment: aquest no és un llibre sobre l'1 d'octubre; de tot el que va succeir, es limita a tractar els aspectes que afecten el model de policia. Sí que desitjaria que l'obra servís per situar més bé el que va passar, el que havia passat abans i el que va passar després. Tampoc no pretén ser un llibre d'història: no soc historiador i el que explico, ho accepto d'entrada, es basa en la subjectivitat de qui ha viscut uns fets determinats. Tinc la sensació que a Catalunya no hi ha prou informació o prou sensibilització sobre el que ha representat el procés de creació d'una policia pròpia i la seva importància política i social. S'ha parlat molt de crear estructures d'estat, però la societat catalana potser no ha valorat prou una de les estructures d'autogovern fonamentals de què disposa Catalunya tot i no ser un estat independent, i curiosament a sis-cents quilòmetres de distància hi ha qui és totalment conscient de la transcendència que té.

El títol del llibre, *La nostra policia*, vol jugar amb un doble significat. L'expressió «Aquesta és la nostra policia» va ser emprada per molta gent arran dels atemptats del 17 d'agost de 2017 i, sobretot, dels esdeveniments vinculats al referèndum de l'1 d'octubre del mateix any. Era un crit d'agraïment i d'identificació amb uns cossos policials, com les flors dipositades als vehicles dels Mossos i la Guàrdia Urbana a la manifestació celebrada a Barcelona pocs dies després dels atemptats. També era una mostra d'afirmació política: aquesta i no cap altra és la nostra policia, deia un sector de la societat catalana. Però potser la majoria de la gent que va fer servir aquest crit no coneix la història que ha fet possible que el poguessin utilitzar. Aquest llibre pretén dur a terme una tasca divulgativa sobre com hem arribat fins aquí. M'agradaria, tanmateix, que

aquesta explicació, òbviament subjectiva, arribés també al sector de la societat catalana que no es va sentir identificada amb aquella consigna perquè no compartia el rumb del procés independentista, ja que els Mossos i les policies locals han de servir tota la ciutadania igual, pensi com pensi. En segon lloc, el títol també pot tenir un altre sentit: presentar el que la Policia de Catalunya (els Mossos d'Esquadra i les policies locals) és avui, amb tots els aspectes positius i negatius, amb les consecucions i les mancances, amb les actuacions reeixides i també amb les polèmiques; una reflexió sobre què és i com és la nostra policia avui.

La història que repassarem, des del 1978 fins als primers dies del setembre de 2018, reflecteix dues dinàmiques diferents manifestades durant els darrers quaranta anys: una és la tensió que oposa l'Estat espanyol, amb una tradició policial centralista que es remunta al segle XIX, a una Generalitat que té la voluntat decidida, compartida per la majoria de forces polítiques catalanes, que Catalunya pugui gestionar la seva seguretat des de molt abans que la qüestió de la independència es fes tan present com ara. La segona tensió, interna i menys virulenta, és la que es produeix entre la Generalitat i el món local a l'hora d'estructurar la seguretat del país. Estudiar i conèixer aquestes dues dinàmiques ens ajuda a entendre moltes coses. Tot i que no es tracta d'un llibre neutral, tampoc no voldria que se simplifiquessin les coses fins al punt que algú pogués pensar que hi ha policies bones, les nostres, i policies dolentes, les de l'Estat. No seria just ni cert. Dins el Cos Nacional de Policia i la Guàrdia Civil han canviat moltes coses en positiu els darrers anys; segurament menys que a les forces armades i probablement més que al poder judicial. I dins el Cos de Mossos i les policies locals no tot han es-

tat flors i violes; en els capítols següents ho repassarem. Però hi ha una qüestió que és innegable: els Mossos i les policies locals, sovint massa oblidades, són avui la Policia de Catalunya en majúscules, la que depèn de les nostres institucions (la Generalitat i els ajuntaments), la policia bàsica, integral, del país. Això és així perquè la democràcia ho ha fet possible i el poble català ho ha votat en referèndum. Però malgrat que la legalitat empari aquest model, hi ha forces poderoses a l'Estat espanyol que no ho volen acceptar. Són sectors que sovint exigeixen el compliment estricte de la llei, mentre que ells mateixos es neguen a assumir el marc jurídic que regula el sistema de policia. Aquest llibre vol explicar tot això i els esforços de les persones que, des de Catalunya, han anat construint, gairebé partint del no-res, un model propi de seguretat. Que sigui propi no vol dir que no hi hagin influït les tendències generals de la societat actual, o que sigui indiferent a la ideologia de qui dirigeix la policia. Sense Mariano Rajoy, Juan Ignacio Zoido i Enric Millo no s'entén l'actuació dels cossos de seguretat de l'Estat a Catalunya l'1 d'octubre de 2017. Però sense Felip Puig tampoc no s'entenen casos com el de la plaça de Catalunya o el d'Ester Quintana, justificats gairebé amb els mateixos arguments que després hem pogut sentir dels dirigents del PP.

Cal que el model de seguretat de Catalunya es doti de la capacitat màxima d'autogovern de què puguem disposar; els límits només els hauria de posar la voluntat de la ciutadania. També s'ha d'exigir que en el debat entre la llibertat i la seguretat el nostre model s'arregleri amb els que defensen que la seguretat és imprescindible, però que sense llibertat no hi ha seguretat. La nostra policia, precisament perquè és la nostra, ha de ser exemplar en

la garantia dels drets de la ciutadania. Per això aquest llibre, després d'explicar el procés viscut durant quaranta anys amb la màxima claredat que m'ha estat possible, s'atreveix, potser ingènuament, a apostar per alguns principis que haurien de regir el futur i que poden donar sentit al passat.

6. ELS ATEMPTATS DE L'AGOST DE 2017: EL GRAN REPTE

Els atemptats de Barcelona i Cambrils

L'any 2017 el sistema de policia de Catalunya va ser posat a prova. No tan sols el Cos de Mossos; també la policia local. El 6 de juliol un parell de policies locals de Gavà (Baix Llobregat) eren ferits en un tiroteig. Un d'ells, el sergent Antonio López, va morir tretze dies després. Tot sembla indicar que l'autor dels trets, detingut el mateix dia pels Mossos d'Esquadra en una urbanització de Canyelles (Garraf), s'havia dirigit al Tanatori de Gavà-Castelldefels amb la intenció de venjar-se d'algú que en aquells moments es trobava en aquelles dependències. Segons va informar el diari digital *Elbaix.cat*, per a l'alcaldeessa de la ciutat la intervenció dels agents va evitar amb tota probabilitat que la persona que els va disparar cometés un acte criminal de repercussions previsiblement més dramàtiques i va permetre que finalment fos detingut i posat a disposició de la justícia. El preu pagat per la Policia Local, dirigida per l'inspector Xavier Santajuliana, però, va ser molt elevat. L'Ajuntament va decretar tres dies de dol oficial i el Parlament va guardar un minut de silenci en homenatge al sergent López. Els fets varen commocionar tots els cossos de policia de Catalunya, molt en especial els policies locals.

Però faltaven coses encara pitjors. La tarda del 17 d'agost una furgoneta va pujar a la part central del popular i concorregut passeig de la Rambla de Barcelona i va atropellar desenes de persones. El conductor va fugir pels carrers de la ciutat. Al cap d'una estona es va confirmar oficialment que la causa dels fets era un atemptat terrorista. El fugitiu va assassinar una persona a la Zona Universitària per robar-li el cotxe. Mentrestant, es va activar l'operació Gàbia als accessos i sortides de Barcelona: el vehicle robat es va saltar un control a l'avinguda Diagonal, va envestir dos mossos d'esquadra i va ser localitzat a Sant Just Desvern (Baix Llobregat) amb el cadàver del propietari del vehicle, un veí de Vilafranca del Penedès, dins.

A la nit, ja començat el dia 18, a Cambrils (Baix Camp), una localitat turística plena de gent a l'estiu, un vehicle va bolcar en envestir un cotxe patrulla dels Mossos al carrer Jaume I. En van baixar cinc individus que van començar a agredir vianants i mossos. Anaven armats amb ganivets i una destral i aparentment portaven cinturons explosius, que després es va comprovar que eren falsos. Una dona va resultar morta. Tots cinc van ser abatuts a trets, no per cap unitat especialitzada, sinó pels mossos de servei a la localitat.

El 21 d'agost, tres dies més tard, el presumpte conductor de la furgoneta de la Rambla va ser localitzat i abatut pels Mossos a Subirats (Alt Penedès). Es tractava de Younes Aboyaqoub.

Després es va saber que tot havia començat abans, la nit del 16 d'agost i el mateix dia 17, quan a Alcanar (Montsià) es van produir diverses explosions en una casa. Després s'identificarien les dues persones mortes: Abdelbaki es-Satty, imam de la localitat de Ripoll, i Youssef Aalla. Hi

havia un ferit: Mohamed Houil Chemlal. Es tractava d'explosions que tot sembla indicar que es van produir en manipular uns explosius que havien de ser utilitzats en un atemptat terrorista a gran escala.

El balanç total va ser de setze víctimes mortals i més de cent persones ferides, a més dels sis terroristes abatuts, als quals cal afegir les dues persones mortes i el ferit en l'explosió d'Alcanar. Estat Islàmic va reivindicar l'autoria dels atemptats. Els autors vivien a Ripoll.

Alguns informes han començat a analitzar els fets. Un any després disposem d'uns primers instruments d'anàlisi del que va passar. Cal mencionar l'Informe del Síndic de Greuges (2017) titulat «Prevenició de la radicalització i el terrorisme a Catalunya», en el qual vaig col·laborar, centrat en l'anàlisi de la prevenició i de l'actuació policial, i el del CIDOB (2018) titulat «Atemptats de Barcelona: reaccions, explicacions i debats pendents», basat més en l'estudi de les polítiques preventives. Amb voluntat d'anar a les causes generals i les conseqüències de l'extremisme violent, l'abril de 2018 es va presentar a Barcelona l'informe del Transnational Institute (TNI) «La globalització de les polítiques de lluita contra l'extremisme violent. El debilitament dels drets humans i la instrumentalització de la societat civil», elaborat per Arun Kundnami i Ben Hayes, amb un pròleg de Fionnuala Ní Aoláin, relatora especial de les Nacions Unides sobre la promoció dels drets humans i les llibertats fonamentals en la lluita contra el terrorisme. Un any després dels atemptats, el setmanari *El Temps* publicaria, en el número del 13 d'agost de 2018, un reportatge molt interessant de Quique Badia, «A l'ombra del terror», i una entrevista amb els investigadors del CIDOB Moussa Bourekba i Diego Muro. Significativament i

de manera inexplicable, ni el Parlament de Catalunya ni el Congrés de Diputats han examinat els antecedents, els fets, l'actuació policial i les conseqüències d'aquells gravíssims atemptats. A Catalunya, segur que hi varen influir les tensions derivades del procés sobiranista (cal recordar que quan feia tan sols tres setmanes de l'atemptat, el 6 i 7 de setembre, el Parlament discutia les polèmiques lleis de transició); al Congrés, la Mesa va rebutjar la petició de comissió d'investigació presentada per ERC i el PDeCAT i va decidir que el marc per analitzar els fets era la Comissió de Despeses Reservades, que és secreta. El 6 de març es va produir, a porta tancada, una compareixença del director del Centre Nacional d'Intel·ligència per informar de la relació del CNI amb l'imam de Ripoll, tal com comentarem més endavant. Al Parlament, finalment, ja en la nova legislatura iniciada a partir de les eleccions de desembre de 2017, es va aprovar, el 5 d'abril de 2018, la creació d'una comissió d'investigació amb noranta-dos vots a favor (Junts per Catalunya, ERC, el PSC, Catalunya en Comú - Podem i la CUP) i quaranta abstencions de Cs i el PP. El 25 d'abril fou designat president de la Comissió Jordi Muñell, diputat de Junts per Catalunya i alcalde de Ripoll, el municipi d'on eren originaris els integrants del grup terrorista. No va ser fins al 24 de juliol de 2018 que el Síndic de Greuges va poder presentar el seu informe sobre els atemptats, elaborat nou mesos abans, compareixent en aquesta comissió d'investigació.

L'informe del Síndic de Greuges analitza les deficiències en la coordinació entre l'Estat i la Generalitat prèvies als atemptats. Mai no sabrem si, havent funcionat millor les relacions entre les administracions, les coses podrien haver anat d'una altra manera. El que sí que és evident

és que l'Estat, i molt concretament el Ministeri de l'Interior, encapçalat primer per Jorge Fernández Díaz i després per Juan Ignacio Zoido, va traslladar durant anys les seves resistències a acceptar el repartiment legal de competències en seguretat a la relació, o manca de relació, amb la Generalitat i el Cos de Mossos d'Esquadra. En podem esmentar diversos exemples:

- Vuit anys i quatre mesos sense reunir la Junta de Seguretat de Catalunya.

La darrera sessió havia estat el 3 de març de 2009, quan Joan Saura era conseller d'Interior i quan el PSOE encara encapçalava el Govern de l'Estat. Després de les eleccions generals de novembre de 2011, que varen donar la victòria al PP, el Govern espanyol va mantenir una actitud tancada amb relació a noves reunions: un dels motius podria ser el canvi fixat per l'Estatut que qui havia de presidir la Junta de Seguretat era el president de la Generalitat, cosa que costava de pair. El fet és molt greu si tenim present que durant bona part d'aquest període l'Estat espanyol s'ha trobat en un nivell 4 sobre 5 d'alerta terrorista. Durant els anys en què la Junta va estar inactiva, els països europeus més propers van patir diversos atemptats, una part important per atropellaments. El més terrible fou el de Niça, el juliol de 2016, però també se'n varen produir a Berlín (desembre de 2016), Londres (març de 2017), Estocolm (abril de 2017) i Londres (juny de 2017), tots amb un balanç elevat de víctimes mortals. Però, per altres procediments, aquells anys també vàrem viure atemptats a Tolosa (març de 2012), Londres (maig de 2013), Brussel·les (maig de 2014), París, amb l'atac a la revista *Charlie Hebdo* (gener de 2015), Copenhaguen

(febrer de 2015), novament París, però en aquesta ocasió a la sala de concerts Bataclan (novembre de 2015), Brussel·les (març de 2016) i Manchester, durant el concert de la cantant Ariana Grande (maig de 2017). I això sense mencionar la pervivència dels conflictes bèl·lics a l'Orient Mitjà, origen darrer de la situació. Doncs mentre tot això passava, el màxim organisme de coordinació policial a Catalunya definit a l'Estatut restava inactiu per motivacions partidistes. Afortunadament, els contactes directes entre els cossos policials es produïen, però els que no estaven a l'altura eren els màxims responsables polítics. La Junta es va reunir, en bona part per la insistència del conseller Jané, el mes de juliol de 2017, uns dies abans que es produïssin els atemptats. Però ara veurem com varen anar les coses.

- La Junta de Seguretat de Catalunya del 10 de juliol: CITCO i Europol.

Una de les qüestions pendents de solucionar entre l'Estat i la Generalitat era la presència del Cos de Mossos als màxims organismes de lluita antiterrorista a Espanya i a Europa.

La incorporació del Cos de Mossos al Centre d'Intel·ligència contra el Terrorisme i el Crim Organitzat (CITCO), creat l'any 2014, dins el Ministeri de l'Interior, es va acordar en aquesta Junta de Seguretat de l'any 2017, en època del ministre Zoido, després de tres anys de funcionament (i cal tenir present que abans ja existia el Centre Nacional de Coordinació Antiterrorista). El CITCO és el màxim òrgan de coordinació en la informació contra el terrorisme a l'Estat espanyol. D'entre les diverses peticions del Govern de la Generalitat perquè els Mossos

en formessin part, destaca la sol·licitud escrita del conseller Jané el novembre de 2015; el ministre Fernández Díaz va respondre que buscaria la manera més eficaç per fer-ho possible, però que hi hauria condicions. Condiicions perquè una policia amb competències contra el terrorisme i desplegada a tot el territori de Catalunya pugui participar en l'organisme que ha de coordinar la lluita contra el terrorisme a tot l'Estat? Si analitzem les converses gravades entre Fernández Díaz i el cap de l'Oficina Antifrau De Alfonso, entendrem millor quina concepció de l'estat de dret tenia el ministre. De fet, a part d'alguna sessió en què els Mossos varen poder participar com a «convidats», la incorporació, tot i que no plena, no es va produir fins després dels atemptats de l'agost, com a conseqüència dels acords de la Junta de Seguretat, però sobretot perquè el jutge de l'Audiència Nacional Fernando Andreu, que investigava els atemptats, va decidir que els Mossos participessin en les reunions del CITCO. Malgrat tot això, quan l'agost de 2018 es va fer balanç de l'any transcorregut des dels atemptats, tant el Cos de Mossos d'Esquadra com el Ministeri de l'Interior van reconèixer que la integració encara no era plena. Segons el ministre Fernando Grande-Marlaska, tot i que un enllaç dels Mossos participava en el CITCO, hi havia un problema tècnic perquè tot el Cos disposés d'accés a les dades. Depriment i inexplicable. Va caldre una nova reunió de la Junta de Seguretat, el 6 de setembre de 2018, més d'un any després de la de juliol de 2017, per acordar fer realment efectiva la incorporació al cap de trenta dies.

Que la no presència dels Mossos al CITCO era motivada per qüestions polítiques no és un invent català;

ho afirma l'expert en seguretat Román Echániz (2017) el 14 de juliol, dies després de la reunió de la Junta de Seguretat: «Difícilmente se podía hablar de coordinación y eficacia en su grado más óptimo si por razones políticas ambas policías autonómicas (Ertzaintza i Mossos) quedaban fuera de la elaboración de inteligencia estratégica y prospectiva, así como de la coordinación de las estrategias nacionales contra el terrorismo y el crimen organizado». Potser algun dia els dos exministres hauran d'explicar-se davant la ciutadania de Catalunya.

Ha passat el mateix als organismes de coordinació europea, malgrat la previsió recollida a l'Estatut sobre la participació de la Generalitat en grups de treball amb policies d'altres països. L'Estat espanyol s'ha oposat de manera permanent i sistemàtica a la presència dels Mossos a l'Europol. El Parlament de Catalunya, en alguna ocasió a proposta meua, ha exigit a l'Estat espanyol que permetés l'accés dels Mossos a l'Europol: ni cas. L'Oficina Europea de Policia (Europol) és l'agència de la Unió Europea que gestiona la informació en matèria de seguretat; en els darrers anys l'amenaça terrorista li ha atorgat un paper molt important. La seva seu central és a la Haia. Els Mossos, atès que estan desplegats a tot el territori català, són receptors i executors dels requeriments que arriben de l'exterior, exactament igual que el CNP i la Guàrdia Civil, però no poden tenir accés directe a l'Europol, ni mantenir-hi funcionaris d'enllaç. Novament, la política partidista i la visió centralista s'imposen a la racionalitat tècnica. Els experts no en tenen cap mena de dubte: Andreea Marica (2017), professora de criminologia i seguretat a la Universitat Camilo José Cela de Madrid, ha reclamat la

presència de les policies autonòmiques a l'Europol recordant que el reglament d'aquesta agència reconeix com a autoritats competents per formar-ne part totes les forces policials que exerceixen funcions en la lluita contra els delictes que són competència de l'Europol. La polèmica va arribar a tal extrem que, pocs dies després dels atemptats de Barcelona i Cambrils, el portaveu de l'organisme, Tine Hollevoet (El Punt Avui, 2017), deixava en ridícul la vicepresidenta del Govern espanyol, Soraya Sáenz de Santamaría, que havia afirmat que les normes de l'Europol hi impedièn la incorporació dels Mossos, i sentenciava amb contundència que el seu ingrés depenia exclusivament de l'Estat espanyol. La presidenta d'Eurocop, el sindicat de policies europeus, la catalana Àngels Bosch (2017), advertia que l'absència dels Mossos de les bases de dades de l'Europol podia comprometre la seguretat a tot Europa, i hi afegia que no entenia que aquesta qüestió estigués polititzada. La Junta del 10 de juliol de 2017 va aprovar la creació d'un grup de treball per estudiar la possible incorporació dels Mossos a l'Europol.

- La comparativa amb el cas basc: més política partidista.
Que ens trobem davant una qüestió viciada per la política partidista es confirma de manera evident si posem en relació el cas català i el basc. El 3 de maig de 2017 es va produir un acord entre el govern del PP i el Grup Parlamentari del PNB al Congrés de Diputats: el PNB aprovaria els pressupostos de l'Estat d'aquell any, que es tramitaven ja en retard. És important no confondre aquell pacte amb el que es produiria l'any 2018, poc abans de la moció de censura que faria president el so-

cialista Pedro Sánchez. El 2017 Rajoy va acceptar, per poder tirar endavant els pressupostos, que l'Ertzaintza passés a «integrar-se al CITCO i al sistema d'alerta primera i informació policial europea (Europol, Siena i Sirene)», tal com aprovaria la Junta de Seguretat del País Basc reunida el 14 de juny del mateix any. La vella reivindicació del Govern d'Euskadi en matèria de seguretat, la mateixa que la del Govern català, s'obtenia, no per l'anàlisi de la situació de la seguretat i per les amenaces terroristes ni per donar un servei més bo a la ciutadania, sinó a canvi d'un vot favorable als pressupostos de l'Estat. Els sindicats del Cos Nacional de Policia, contraris, per les incomprendiments i els recels esmentats, a la presència de les policies autonòmiques en aquests organismes van emetre un comunicat titulat «La seguretat pública, una altra vegada víctima dels interessos polítics». Com que el PNB s'havia portat bé, els obstacles, suposadament legals, per la presència de la policia basca en aquests organismes desapareixien, i, en canvi, com que els partits catalans continuaven amb mala conducta, els Mossos no hi podien accedir.

És legítim suposar que la qüestió era tan escandalosa (algú va parlar de prevaricació) que el ministre Zoido es va veure obligat a acceptar la reunió de la Junta de Seguretat de Catalunya el mes següent per aprovar uns acords similars als del País Basc, però molt més rebaixats en els continguts, en especial pel que fa a l'Europol.

- El cas de l'imam de Ripoll.

Hi ha molts temes per analitzar amb relació a com és possible que en una localitat com Ripoll, de poc més de deu mil habitants, a la comarca del Ripollès, lluny

dels barris que es podrien considerar més conflictius de l'àrea metropolitana de Barcelona (tot i que això no vol dir que estigui lliure de problemes socials), un grup de joves d'origen marroquí, aparentment «integrats», es veïessin atrets per un fenomen de radicalització tan violenta i que ningú no se n'adonés. És evident que una de les qüestions que cal impulsar és l'avaluació del funcionament de l'anomenat PRODERAI (Protocol de Prevenció, Detecció i Intervenció de Processos de Radicalització Islamista). I serà impossible entendre casos com aquest sense tenir present l'impacte que provoquen en determinats sectors, especialment joves, les imatges terribles de la guerra al Pròxim Orient.

Però per seguir el fil del tema que estem tractant, apareix com a rellevant el paper de l'imam de Ripoll, Abdelbaki es-Satty. Poc temps després dels atemptats van començar a transcendir informacions sobre l'imam que ningú no havia fet arribar al Cos de Mossos d'Esquadra ni a la Generalitat: havia estat condemnat per tràfic de drogues, el 2004 s'havia dictat una ordre d'expulsió d'Espanya que no s'havia portat a terme, el 2005 havia estat investigat pel CNP per sospites sobre un possible suport logístic a Al-Qaida i el 2007 havia estat relacionat amb detinguts per l'operació antigihadista Chacal I; tot un exemple de manca de cooperació entre les administracions, i en un tema tan sensible com el terrorisme. L'Associació Unificada de la Guàrdia Civil i el Sindicat Unificat de Policia varen publicar, el 22 d'agost, un comunicat en què denunciaven que les autoritats catalanes «tenien desconeixement» d'aquestes informacions i criticaven «la vulneració flagrant dels acords de cooperació, així com el funcionament deficient dels me-

canismes de comunicació entre les forces i cossos de seguretat del nostre país».

De seguida es va a començar a veure que, més enllà d'una descoordinació vergonyosa, hi podia haver alguna cosa més. Al novembre, diversos mitjans com *La Vanguardia* o TV3, a partir d'una notícia publicada per *Okdiario* el 16 d'aquell mes, van informar que l'imam de Ripoll hauria estat confident del CNI. Segons *Okdiario*, el magistrat Fernando Andreu, que portava les investigacions dels atemptats, estava treballant, dins una peça separada, amb la informació que Abdelbaki es-Satty era confident del CNI en el moment de l'atemptat i havia cobrat fons reservats. El mateix CNI va reconèixer que hi mantenia contactes «seguint els protocols» i que l'havia visitat a la presó de Castelló. L'edició digital del diari *El País* publicava aquell mateix mes que l'imam havia estat relacionat amb alguns dels terroristes detinguts després de l'atemptat d'Atocha, l'11 de març de 2004, i confirmava que era confident; la informació va ser substituïda al cap de poca estona per un altre tema. És molt il·lustratiu de la gravetat del cas que s'optés per fer comparèixer al Congrés el director del CNI, el general Félix Sanz Roldán, a porta tancada a la Comissió de Despeses Reservades, el 6 de març de 2018; segons el PP, el PSOE i Cs es tractava d'una qüestió de seguretat nacional que exigia una reunió tinguada en secret. Els ajuntaments de Barcelona i Ripoll varen exigir al Govern de l'Estat una informació exhaustiva sobre la vinculació de l'imam amb el CNI. El mes de juliol de 2018, TV3 es va fer ressò d'una informació que assenyalava que el CNI havia contactat amb l'imam, però que no havia superat les proves per ser fitxat com a confident. Les explicaci-

ons continuen pendents; un nou exemple de desconfiança de l'Estat cap a la Generalitat, que s'estén a les administracions locals i a tota la ciutadania.

Del reconeixement de la ciutadania a la reacció del centralisme

El paper dels Mossos davant la greu situació viscuda va ser molt ben valorat per la societat. La ciutadania s'havia vist contraposada a un malson i tot semblava indicar que l'actuació policial havia posat fi, si més no de moment, a un episodi de terror.

Els Mossos varen actuar amb professionalitat i la comunicació que va establir el Cos amb la ciutadania va funcionar. És evident que les investigacions judicials en curs, l'anàlisi de l'actuació efectuada pels mateixos Mossos i la comissió d'investigació creada al Parlament de Catalunya han d'aportar més elements per valorar el que va succeir. Sembla que el retard d'hores en la detecció de l'origen terrorista de l'explosió d'Alcanar és difícilment atribuïble a una negligència: l'atemptat de Barcelona es va produir poques hores després. El fet que els terroristes de Cambrils fossin abatuts no ha comportat gaire discussió, malgrat tractar-se d'un fet luctuós: hi havia en perill altres vides humanes i es van complir els protocols d'actuació. Caldrà aprofundir més en la mort a Subirats, de l'autor dels atropellaments de Barcelona. És lícit preguntar-se si no se l'hagués pogut detenir viu; cal, però, pensar en les circumstàncies del moment: un home que havia atropellat centenars de persones a la Rambla, que havia assassinat a sang freda un ciutadà per robar-li el cotxe i que semblava